

TEHNOLOGIJA, INFORMATIKA I OBRAZOVANJE
ZA DRUŠTVO UČENJA I ZNANJA

6. Međunarodni Simpozijum, Tehnički fakultet Čačak, 3–5. jun 2011.

TECHNOLOGY, INFORMATICS AND EDUCATION
FOR LEARNING AND KNOWLEDGE SOCIETY

6th International Symposium, Technical Faculty Čačak, 3–5th June 2011.

UDK: 377.4

Stručni rad

MOGUĆI PUTEVI MODERNIZACIJE VASPITNO-OBRAZOVNOG PROCESA

Petar O. Dmitrović¹

Rezime: *Obrazovanje je pred novim izazovima kao složeno i specifično područje, koje organizuje društvo, gde nagle promene nisu moguće. Ako se ipak dese ostavljaju dalekosežne posledice. Napredak čoveka u svet ide preko kvalitetnog obrazovanja za sve. U mnogim promenama sistema i procesa obrazovanja naučna znanja nedovoljno su učestvovala. Pedagogija i druge nauke treba da budu prisutne u projektovanju, ostvarivanju i vrednovanju promena u obrazovanju. Uvek treba imati u vidu teorijsku utemeljenost promena, eksperimentalnu dokazanost, vaspitno-obrazovnu efikasnost i primenljivost u vaspitnom radu u današnjim uslovima.*

Ključne riječi: *proces, vođenje, globalizacija, implementacija, kompetencije, nauka.*

POSSIBLE WAYS OF MODERNIZING EDUCATIONAL PROCESS

Summary: *Education is facing new challenges as a complex and specific field, organized by society, where sudden changes are not possible. However, if changes happen, they bring about far-reaching consequences. The progress of man into the world is achieved through quality education designed for everyone. Scientific knowledge has been insufficiently involved in many changes of educational system and process. Pedagogy and other scientific disciplines should be present in the design, creation and evaluation of changes in education. One should always bear in mind theoretical foundations of changes, experimental proof, educational effectiveness and applicability in educational work today.*

Key words: *process, management, globalization, implementation, competence, science.*

1. UVOD

Globalizacija uslovljava brze, kompleksne i nepredvidljive promene koje zahtevaju novi način organizovanog ponašanja i organizacije vaspitno-obrazovnog procesa. Ona označava najmoćniju silu koja oblikuje život savremenog sveta (društvo, ekonomiju, obrazovanje,

¹ Prof. dr Petar O. Dmitrović, Pedagoški fakultet u Bijeljini, stan: Naselje Gojsovac br. 65 - 76311 Dvorovi – Bijeljina, tel. 055 250-485, mob. 065 584-322, E-mail dmitar@teol.net

tehnološki razvoj, promenu načina života, a visoko obrazovanje postaje masovno i vrši znatno veći pritisak u pogledu zapošljavanja). Pojedini teoretičari, u svojim istraživanjima, to označavaju kao "supervođenje" što podrazumeva postojanje mnoštva vođa, koji su sposobni samostalno postavljati ciljeve, odlučivati o svom radu i meriti svoju uspešnost. Veoma pozitivno bi bilo da odlučivanje i odgovornost budu prenešeni na najniže nivoe vaspitno-obrazovne ustanove. Najprihvatljivije je formirati menadžment timove za izradu planova i implementaciju vaspitno-obrazovnog procesa, po ugledu na uspešnije zemlje u svetu. Tako obrazovne strategije u 21. veku zahtevaju inovativni menadžment koji je sposoban prilagođavati ponašanje brzim promenama u okruženju, a u proces vođenja uključiti saradnike sa autentičnim potrebama komplementarnim strateškim ciljevima razvoja vaspitno-obrazovnih ustanova.

Globalizacija je nametnula i drugačije obrazovanje i način u sticanju znanja, posebno: da znanje bude praktično i primenljivo i da odgovara potrebama tržišta, da je znanje put ka ličnom uspehu i ličnoj promociji, te znanje koje doprinosi konkurentnosti u daljem razvoju proizvodnje i sticanje većeg profita. Takva orijentacija u sticanju znanja koju je globalizacija nametnula, dovela je, do promena u sistemu obrazovanja sa školama različitog karaktera, njihove različite dužine i vremenskog trajanja, rekonstrukciju postojećih ili uvođenje novih predmeta i nastavnih sadržaja, prevenstveno praktičnog karaktera. Naglasak je na razvijanju spretnosti, veština i različitih komunikacija. Sve te promene idu u pravcu smanjivanja opšteg humanističkog obrazovanja i odgovarajućih humanističkih predmeta i njihovih sadržaja, što je nametnulo pitanje odnosa globalnih i nacionalnih ciljeva i vrednosti.

Savremeno društvo naglim promjenama u ekonomiji, nauci i tehnologiji, umetnosti i kulturi utiče na razvoj pojedinca, njihov položaj i ulogu u društvu, a time i na oblikovanje modernog društva s novim potrebama i ishodima. Sve te promene zahtevaju novo proučavanje i sticanje znanja, veština, vrednosti i stavova, tj. nove **kompetencije** pojedinaca. Daje se značaj inovativnosti, kreativnosti, sposobnosti rešavanja problema, razvoju kritičkog mišljenja, podstiče se informatička pismenost, ali i važnost posedovanja socijalnih kompetencija. Nove zahteve društva nije moguće ostvariti kroz tradicionalnu nastavu, koja je orijentisana na prenošenje činjenica i informacija, već kroz otvoren i fleksibilan sistem koji se prilagođava potrebama društva znanja. Sve to ne može postići sam rukovodilac vaspitno-obrazovne ustanove, zbog čega je neophodno formirati menadžment timove za planiranje i implementaciju postavljenih ciljeva i zadataka svake vaspitno-obrazovne institucije.

2. UNIVERZITETSKO OBRAZOVANJE

Bolonjskom deklaracijom posebno su unesene krupne promjene u visokom obrazovanju. Danas se sve više postavlja pitanje koje su društvene i moralne vrednosti i koja filozofija čini osnovu i teorijski okvir tako krupnih promena. Stalno se razmišlja kako pripremiti nastavnika koji treba da realizuje novi koncept obrazovanja. Polazi se od toga da je znanje opšte dobro, a cilj učenja nalaženje smisla učenja, a ne samo u memorisanju informacija.

Univerzitet je ustanova koja se bavi nastavnim i istraživačkim radom, koji nudi akademski stepen sva tri ciklusa, sa ciljem unapređenja znanja, misli i školstva. Na osnovu istraživanja, obavljena na dva univerziteta (2008), može se ustanoviti da jedan broj fakulteta ne održava naučne skupove niti svoje nastavnike šalju na naučne skupove koje

organizuju drugi univerziteti, ne objavljuju zbornike radova nastavnika i ne učestvuju u projektima više godina. Takvi fakulteti ne ispunjavaju svoju ulogu. Zakonom o visokom obrazovanju na univerzitetima prvenstveno se ističe da su to naučne, a zatim nastavne ustanove.

Inicijalno obrazovanje ne predstavlja dovoljan uslov za uspešno bavljenje nastavničkim pozivom. U savremenom društvu i delatnost vaspitanja i obrazovanja doživljava neprestalne progresivne promene i unapređenja u različitim oblastima. Zbog toga je neophodno da se stečeno inicijalno obrazovanje za poziv vremenom kontinuirano nadograđuje različitim obrazovnim aktivnostima u oblasti profesionalnog razvoja i stručnog usavršavanja, što je od suštinskog značaja za nastavnikovo uspešno obavljanje profesije. Da bi nastavnik efikasno i na kreativan način ispunjavao svoje obaveze, koje nameće profesija i radno mesto, neophodno je neprestalno učenje, sticanje novih znanja i veština potrebno je usavršavanje koje treba da traje tokom celog radnog veka. Obrazovna reforma zahteva od nastavnika ne samo da ažurira i osvježava svoje prethodno stečene pedagoške, psihološke i didaktičko-metodičke veštine i znanja, već i da izvršava što potpuniju transformaciju svoje uloge ličnosti koja obrazuje u procesu nastave, ali i vaspitava u isto vreme. Nove reformske promene zahtevju i nova drugačija očekivanja za nastavnike, učenike i školske zajednice. Može se očekivati pojava da neki nastavnici tradicionalno pripremani za poziv nastavnika, možda neće biti spremni da na adekvatan način odgovore novim zahtevima i da prihvate nove standarde kvaliteta. Stručno usavršavanje pomaže da nauče nove uloge i nastavne strategije, što će poboljšati uspeh učenika u procesu vaspitanja, ali uvećati i njihov profesionalni i lični uspeh. Sve to zahteva bolju organizaciju menadžmentskih timova u svakoj školi.

Danas se polazi od osnovnog načela da napredak čovečanstva zavisi od kulturnog, naučnog i tehnološkog razvoja, a univerziteti treba da napuste ideju da je njihov osnovni zadatak da promovišu samo znanje. Univerzitet treba da ima aktivan odnos prema opštim društvenim potrebama. Teži se da Evropa postane «Evropa znanja», koja prepoznaje fundamentalne vrijednosti i različitosti evropskih sistema visokog obrazovanja. Tako i period učenja postaje duži, što naslućuje eru znanja. U tom cilju mnogi univerziteti pokušavaju inkorporirati aspekte različitih vidova elektronskog učenja, kao podršku studiranju.

Nauka je danas veliki izazov kojom se bave samo izuzetne ličnosti sklone strpljivom radu, ali i sa nadprosečnim znanjem. To je određena strast i predanost koja zahteva veći napor. Ona može biti i šansa za velike rezultate. Proizvod je modernih misli i modernih metoda u 21. veku, postavljajući čoveku teže zahteve u pogledu poznavanja samog sebe, prirode, društva, tako da se naučna istraživanja javljaju kao imperativ. Pedagoške pojave po prirodi su složene. Čovek koji se bavi naukom mora biti human i da koristi njene intelektualne resurse. To je ujedno "zanat" na kome se mnogo radi, a malo zarađuje. Naučnici treba da budu svesni uslovljenosti i prolaznosti svojih dostignuća. Naučne činjenice nekada mogu biti štetne za napredak nauke, jer se veoma dugo održavaju. Neznatan je broj naučnika koji imaju zadovoljstvo da dokazuju njihovu netačnost. Tako dolazimo do toga da je otvoren put prema istini. To je sistem znanja o stvarnosti stečenih objektivnim racionalnim postupcima, koji se stalno razvijaju kao specifična forma čovekove delatnosti uz korišćenje naučnih metoda. U naučni metod prvenstveno spadaju misaone operacije pomoću kojih naučnik stvara polaznu hipotezu svog istraživanja. Pedagoška istraživanja moraju biti etička, humana i ljudska, te treba da doprinose razvoju svake ličnosti. U toku evolucije organizmi su dobijali složenu građu. Povećao se broj čulnih organa. Prima se više poruka iz spoljašnje

sredine i one su u stalnom porastu. Kod čoveka razvija se veća složenost nervnog sistema. Mozak čoveka je najorganizovanija materija. Njegova sposobnost da prima, sistematizuje i čuva podatke je mnogo veća, nego što zahtevaju potrebe života. Poznato je da normalno ljudsko biće pokazuje intenzivnu radoznalost. Za brojnim informacijama radoznalost ostaje najplemenitija osobina, a mogli bi je definisati kao želju za znanjem. Ta želja razvija naš um. Sve to treba da imaju u vidu prosvjetni radnici pri izboru metoda i oblika rada sa svakim učenikom pojedinačno.

3. POŠTIVANJE LJUDSKIH PRAVA

Čovek se ne rađa kao formirana ličnost već se razvija postepeno tokom života. Iako se razvoj ličnosti dugo proučava od strane mnogih naučnika, ipak do danas nisu dati mnogi odgovori koji su odlučujući, pa i validni za sagledavanje čovekovog razvoja, kao što su pitanja: zašto se pojavljuju tolike razlike među ljudima, koja je i kolika uloga socijalnog faktora, da li je razvoj ličnosti kontinuirani proces, da li se ličnost razvija u fazama i kojim itd.

Da bi se pratile promene u društvu, nauci, tehnologiji, koje su sve intenzivnije, potrebno je naći efikasnije načine usvajanja nastavnih sadržaja. Ako želimo razmatrati efikasnost nastave treba sagledati u kojoj meri se ostvaruje ono što je određeno kao njena svrha. Polazi se od ljudskih potreba: da se postoji, da se zna, da se radi, da se vrednuje, da se komunicira i da se međusobno razumemo. U skladu s tim učenike treba naučiti: 1) kako živeti, 2) kako učiti, 3) kako slobodno i kritički razmišljati, 4) kako se razviti kroz kreativan rad, 5) kako voleti svet, 6) kako ga učiniti humanim itd. Tako dolazimo do dva egzistencijalna učenja i podučavanja. U situaciji loših uslova za razvoj, koji nažalost preovlađuje, jedan od neophodnih obrazovnih ciljeva je da podučavamo i učimo kako preživeti, kako rešiti probleme i kako prevazilaziti krize. U situaciji boljih životnih uslova (za fizički, intelektualni, socijalni, afektivni razvoj), kakvi u većoj meri postoje duže vreme, u razvijenim zemljama, osnovni cilj je podučavati i učiti kako uspeti u ličnom, porodičnom, građanskom i profesionalnom životu.

Svi ljudi su rođeni slobodni i jednaki pa svako može razmišljati i shvatiti šta se dešava. Svi se trebamo ponašati kao da imamo jednaka prava. Nije važno koje smo rase, da li je muško ili žensko, kojim jezikom govorimo, koje je vjere, kakvo je političko mišljenje, iz koje je porodice. Nije važno da li su pojedinci bogati ili siromašni, da li živimo u kraljevini ili republici. Sva ova prava i slobode su stvoreni da u njima uživamo kao ljudi. Svaka ličnost ima pravo na život, slobodu i sigurnost. Niko ne može biti ničiji rob, ne sme biti povređen ili kažnjen na ponižavajući način. Zakon mora biti isti i štititi sve ljude. Niko nema pravo mešati se u druge ljude, njihovu porodicu ili prepisku, kao i privatni život. Svako ima prvo na slobodu kretanja u svojoj zemlji. Svako ima pravo napustiti zemlju pa se zatim vratiti u nju. Nikome se ne može oduzeti njegovo državljanstvo, jer svako ima pravo pripadati nekoj državi. Međutim, svako ima pravo promeniti svoje državljanstvo ako to želi. Sva deca imaju ista prava, bilo da su im roditelji vjenčani ili ne. Svako ima pravo ići u školu, a škole moraju biti besplatne. Svaki učenik ima pravo izučavati neki zanat, a naglasak je na razumevanju među ljudima, toleranciji i prijateljstvu. Sve ovo je sadržano u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima.

Sistem obrazovanja nikada ne može da se promeni odjednom, da se potpuno zanemare nasleđeno i stečeno u svim razvojnim nastojanjima. Treba uvažavati činjenice da svaka

nekontrolisana promena izaziva destrukciju i da svaka promena ne mora da bude na bolje, te da se često ne zavaravamo time.

4. KOMPETENCIJE NASTAVNIKA

Nastavnike treba osposobiti da kompetentno upravljaju procesom nastave, pri čemu treba da kreiraju časove i druge okolnosti za razvoj kritičke svesti učenika, da bira reprezentativne sadržaje u funkciji razvoja kritičkog mišljenja, da didaktički oblikuje sadržaje u cilju formiranja adekvatnih obrazaca kritičkog mišljenja, da simuliraju situacije pogodno za vežbe i kritičko rasuđivanje. To može nastavnik koji se bavi naučnoistraživačkim radom, tj. stručnjak koji je poznat i prihvaćen u sredini gde živi i radi.

Pri svemu ovome treba imati u vidu da je nastavnički poziv jedan od takozvanih stresnih zanimanja, da nastavnik radi sa učenicima različitih mogućnosti, povećane agresivnosti učenika, u veoma složenim odnosima, pa i saradnje sa učenicima, kolegama, roditeljima, spoljašnjom društvenom sredinom i mnogo drugog. U takvim uslovima teško je odabrati sadržaje koji mogu da zadovolje određene zahteve škole. Sve to još više zahteva formiranje menadžmentskih timova u vaspitno-obrazovnom procesu i veću organizaciju rada sa mladim tokom redovne nastave.

Pedagoške **kompetencije nastavnika** najviše se odnose na: dizajniranje programa i sredine u kojoj učenici borave, organizaciju pedagoške klime u kojoj se razvija učenik, kreira pedagoško-stvaralačke situacije, stručni je voditelj i posrednik celovitog razvoja učenika, programira individualno napredovanje učenika, organizator je problemskog i stvaralačkog učenja, inspirator je radoznalosti i kreativnosti, partner je koji podstiče otvorenu i ravnopravnu komunikaciju, interakciju, istraživač, analitičar svoga rada i rada učenika, pedagoški voditelj komunikacijskog procesa, pokretač kreativnih istraživačkih aktivnosti učenika, inspirator sticanja novih znanja i umenja, kreira timsku klimu, planira celoživotno učenje, inicijator je saradnje sa roditeljima, inovator sopstvenog znanja navika i umenja, inicijator promena itd. Kompetentnost nastavnika danas odnosi se posebno i na: sposobnost prilagođavanja promenama, spremnost za prihvatanje rizika, snalaženje u nepredvidljivim situacijama i što veću fleksibilnost, ali i sve više terapeutsku ulogu. **Partnerstvo** zahteva fleksibilno adaptivno prilagođavanje učenika nastavniku i obratno. Veoma je važno da razvija fleksibilnu pedagošku kompetenciju, jer vreme u kome živimo zahteva i od nastavnika da budu pripremljeni za različite neizvesne situacije i za prilagođavanje promenama. Treba voditi računa o kreativnosti, a to podrazumijeva podsticanje sposobnosti kritičkog promišljanja, inicijativnosti, autonomije misli, motivacije itd.

Društvena realnost i životne potrebe uslovljavaju nove ciljeve obrazovanja, bez obzira na druge izvore znanja (sredstva masovne komunikacije, tekstualne materijale, užu i širu socijalnu sredinu i dr.) kao nezamenljiv faktor razvoja. Potrebno je vrednovati kako su savladani osnovni zadaci nastave, a posebno: materijalni, funkcionalni i vaspitni. Kroz obrazovne komponente vrednujemo znanja i postignuća, stepen usvojenih činjenica, njihovo dovođenje u red, izvlačenje zaključaka, pravila, zakonitosti, generalizacija, te na temelju toga razvijamo sposobnosti, tj. veštinu i navike primene stečenih znanja u praksi.

Nova organizacija najavljuje značaj brzine, fleksibilnosti i integracije, ističući potreban horizontalan način rada i edukacije menadžment timova koji su usmereni na određene zadatke u cilju poboljšanja vaspitno-obrazovnog procesa. Tako obrazovne strategije u 21. veku zahtevaju inovativni menadžment koji je sposoban prilagođavati ponašanje brzim

promjenama u okruženju, a u proces **vođenja** uključiti saradnike sa autentičnim potrebama komplementarnim strateškim ciljevima razvoja svake vaspitno-obrazovne ustanove.

Svaka promena zahtijeva veći broj sveobuhvatnih elemenata ponašanja nastavnika. Škola treba da traži adekvatan odgovor na izazove iz okruženja. Ona treba da je sposobna rešavati probleme, da uči mnogo iz vlastite prakse, ali i od drugih. **Implementaciju** aktivnosti treba prenositi na sve članove organizacije, što podrazumijeva strukturiranje organizacije po timovima i radnim grupama, te osamostaljivanje i osposobljavanje ljudi za vođenje. Neophodno je razvijati što fleksibilnije pedagoške strategije, jer od nastavnika se zahteva da bude pripremljen za različite neizvesne situacije i prilagođavanje promenama.

Evropska unije je definisala osam temeljnih kompetencija samo za celoživotno učenje. Odnose se na:

- mogućnost sporazumijevanja na maternjem i stranom jeziku,
- uspostavljanju matematičke kompetencije i osnovnih kompetencija u nauci,
- unapređivanju digitalne kompetencije,
- podsticanju aktivnog učenja,
- izgradnji socijalnih i građanskih kompetencija,
- podsticanju inicijativnosti i preduzetništva,
- valorizaciji istraživanja i
- razvoja kulturne svesti.

Obrazovanjem i vaspitanjem utičemo na društvo, odnosno definišemo koja znanja kompetencije i vrednosti valja preduzimati u uspešnoj školi, a ostvaruju se kroz vaspitanje i obrazovanje. Razmišlja se o drugačijim vaspitno-obrazovnim ciljevima u cilju zajedničkog delovanja na društveno-kulturne vrijednosti i vaspitno-obrazovne ciljeve. Podsticanje učeničke samosvesti i samopouzdanja obilježja su koja pridonose poboljšanju kvaliteta vaspitanja i obrazovanja. Podsticanje **kreativnosti** i stvaralaštva učenika razvija njegov lični potencijal, što upućuje na potrebu novog pristupa učeniku, ali i inovativnom konceptu obrazovanja.

5. NOVA ULOGA NASTAVNIKA - UČENIKA

Ako uspemo da razumemo ličnost to će nam znatno pomoći u vaspitanju i obrazovanju kao i u njenom slobodnom i pravilnom konstruktivnom razvoju. U okviru savremenih nauka (filozofije, sociologije, pedagogije i psihologije) formirane su poddiscipline za praćenje razvoja ličnosti. Od njih se očekuje da odrede preciznije i konkretnije kriterije za prepoznavanje razvojnih promena u pojedinim periodima razvoja ličnosti. Današnje vreme zahteva obrazovane građane koji će biti sposobni, ne samo da nadgrađuju nauku i tehnologiju, već i da postavljaju nove zahteva u obrazovanju. U takvim okolnostima, jedno od najvažnijih pitanja savremene nastave odnosi se na to kako iskoristiti sredstva koja nudi savremena nastavna tehnika i tehnologija, u cilju optimalne realizacije nastavnih zadataka i postizanja što većeg nivoa kvaliteta i efikasnosti nastavnog rada. Nastavna tehnika i tehnologija odnosi se na postupke njihove primene i usavršavanja organizacije nastavnog procesa. Njihova primena donosi značajne promene i kada je u pitanju uloga nastavnika.

Zbog pluralizma različitih interesa, pa čak i suprotstavljenih društvenih i pedagoških teorija, u savremenom svetu, obrazovni sistem, treba graditi na širokom koncenzusu o tome „šta je dobra škola.“ Najprihvatljivija je teorija ona koja se zasniva na ljudskim pravima, pa su ciljevi i dužnosti izvedeni iz tih prava. Kreiranje novog sistema obrazovanja treba

uskладiti sa rezolucijom o evropskim dimenzijama obrazovanja i vaspitanja, na zajedničkom evropskom nasleđu, političkih, kulturnih i moralnih vrednosti koje se ogledaju u pravima čoveka, pravnoj državi, pluralističkoj demokratiji, toleranciji i solidarnosti.

Savremene pedagoške teorije usmerene su na pružanje veće interakcije sa nastavnikom i smanjenja neprijatnosti na relaciji nastavnik – učenik, te pružanje mogućnosti učeniku da kreira svoj sopstveni razvoj i preuzima odgovornost, pri čemu se prednost daje razgovoru, umjesto govoru. Polazi se od toga da je zadatak škole da vaspitava učenika, tako da mladi kad završe školu budu korisni društvu, kao zrele i integralne ličnosti. Cilj škole je da pripremi učenike da budu emancipovani i aktivni građani, kao subjekt društvenih promena. Savremena škola teži razvoju sposobnosti, učenja principa, rešavanja problema, a umjesto sticanja znanja, potencira konstruisanje znanja. Osnovno polazište je da se znanje ne prenosi u pakovanju od nastavnika do učenika, već moraju biti konstruisana i rekonstruisana od strane učenika kroz proces interpretacije ili shvatanja novih informacija u odnosu na ono što već znaju. Konstruisanje znanja podrazumjeva da učenik ulazi u dubinu procesa saznavanja, ono po prvi put otkriva svet i stvara značenja i produkte. Učenje je proces interakcije kroz koji ličnost izgrađuje nova shvatanja, a sadašnja potiskuje ili preoblikuje i obogaćuje dotadašnja shvatanja. Efikasnija nastava pomaže učenicima da kroz interakciju istražuje i otkriva odnose u svom okruženju.

Savremena nastava ima osnovni cilj razvoj saznavnih i opštih intelektualnih sposobnosti, sposobnosti sticanja novih znanja i primene u novim situacijama, razvoj samostalnog i stvaralačkog mišljenja. Na taj način aktiviraju se intelektualne sposobnosti, pamćenje, mašta, apstraktno rezonovanje i uključivanje emocionalnih i voljnih elemenata ličnosti. Na taj način učenici razvijaju divergentno mišljenje, otvaraju nova pitanja i pronalaze rješenja.

Nova uloga nastavnika odnosi se na njihovo osposobljavanje za što uspješnije kompetentno rešavanje zadataka na radnom mestu u toku programskih sadržaja škole. To zahteva hitne promene u nastavnim planovima i programima fakulteta koji pripremaju kandidate za nastavnička zvanja.

Učenika treba naučiti kako da uči, te kako da primene ono što je naučio, a uporedo s tim i kako da komunicira sa drugima. Na taj način utičemo i na socijalni razvoj učenika, a to će zavisi od položaja učenika u nastavi, angažovanja nastavnika i shvatanja interpersonalnih odnosa za razvoj ličnosti učenika. Sve to utiče na razvoj odnosa između učenika i nastavnika. Treba uvek polaziti od toga da znanje ljudi zajedno proizvode.

Cilj učenja je iznalaženje smisla učenja, a ne u memorisanju informacija. Nastavnik treba da bude „vodič“ i instruktor koji učenicima omogućava da provere osnovanost svojih znanja, da kreiraju situacije u kojima mogu da testiraju svoje hipoteze, a za to su pogodne grupne diskusije. Istraživanja (2006. godine) pokazuju da nastavnici razvijaju brojne pedagoške kompetencije:

- izrađuju programe i sredinu u kojoj učenici borave,
- organizuju povoljnu pedagošku klimu,
- kreiraju pedagoške situacije,
- programiraju individualno napredovanje svakog pojedinca,
- inspiratori su radoznalosti i kreativnosti,
- partneri su koji podstiču otvorenu komunikaciju,
- istraživači i analitičari,
- pokretači istraživanja,

- inspiratori su za sticanje novih znanja,
- inicijatori saradnje sa roditeljima,
- inicijatori promena i evaluatori i
- razvijaju vaspitne efekte učenika.

Današnje vreme zahteva obrazovane građane koji će biti sposobni, ne samo da nadgrađuju nauku i tehnologiju, već i da postavljaju nove zahteve u obrazovanju. Za to je nužno iskoristiti sredstva koja nam nudi savremena nastavna tehnika i tehnologija. Kroz **strategiju učenja** treba posebno razvijati:

1. kreativnost (za samoopažanje, stilove i maštu),
2. razmišljanje (korišćenje svog iskustva),
3. efikasnost (prostor, vreme, prioritete i korišćenje informacione tehnologije),
4. aktivnost (uključiti stalno u rad fizičke i intelektualne poslove),
5. motivisanost (svesnost rezultatima a koristiti kratkotrajne i dugotrajne ciljeve).

Kod motivacije neophodno je uključiti razmišljanje o onome što zaista želimo. Aktivno učenje i kreativnost traže motivaciju. Kreativni ljudi su radoznali. Oni žele da znaju sve. Teško je biti kreativan ako se plašimo onoga što ne znamo. Zato treba biti otvoren prema radoznom detetu koje želi sve da isproba.

Efikasno učenje zavisi od stanja uma, prostora, vremena i materijala, što treba najbolje organizovati. Veoma je teško doneti odluku o ozbiljnom učenju. U početku odluku treba doneti (za učenje) na desetak minuta rada, a zatim uraditi nešto drugo, pa se opet vratiti i nastaviti dalji rad. Treba koristiti grupni rad koji ima prednost. Kooperativni rad stvara priliku za:

- razmjenu ideja (svako od nas ima više ideja),
- dobijanje novih perspektiva i stavova, koje u suprotnom ne bismo razmotrili,
- ulazak u širi prostor iskustava, pozadinskog znanja i stilova rada,
- stimulisanje mišljenja jedni drugima,
- raščišćavanje sopstvenog razmišljanja kroz razgovor i odgovore na pitanja,
- dobijanje pomoći od drugih pri održavanju koncentracije,
- učenje kako se nositi sa izazovima i kritikama i
- shvatanje da postoji više dimenzija i odgovora na pitanje nego što možemo sami da otkrijemo.

Dobra komunikacija je dvostruki proces. Ona zahteva veštinu slušanja i učešća u razgovoru. Nastavnička profesija može biti viđena iz uniprofesionalne i multiprofesionalne perspektive. Uniprofesionalac je nastavnik stručnjak, sa dobrim znanjem predmeta i metoda rada i visokim stepenom autonomije u razredu - učionici. Nastavnik multiprofesionalac kombinuje ulogu stručnjaka sa usmjerenjem ka dostizanju postavljenih ciljeva škole, u saradnji sa kolegama nastavnicima i ostalim zaposlenim u školi. Profesionalac ima specifična znanja i umijeća, ali i autonomiju da upotrijebi ta znanja i umeća pri donošenju odluka. To je preduslov za uspešno unapređivanje kvaliteta.

6. ZAHTEVI SAVREMENE ŠKOLE

Novi model obrazovanja treba da usavršava pristup nastavi i da podstiče odgovornost za vlastito obrazovanje. Savremeno obrazovanje zahteva kvalitetan rad koji vodi prema

snalaženju u različitim situacijama. Omogućava učenicima da kažu šta žele, da učestvuju u radu i planiranju rada. Težnja je na promociji aktivnih metoda poučavanja usmerenih na učenika, te rasterećenju učenika od faktografskih znanja, podstiče sposobnost kritičkog razmišljanja i logičkog zaključivanja. Škola treba učenike da duhovno obogati, vaspita, podržava i usmerava, sve u cilju ostvarivanja postavljenih zadataka. Tako dolazimo do osnovne vremenske dimenzije čoveka, a to je budućnost, za koju, kao svesno biće, svaka ličnost bude u stanju da postavlja ciljeve koje je zamislila, sve u težnji za nečim boljim, svom napretku i razvoju društva uopšte.

Da bi organizovali rad u savremenoj školi neophodno je izvršiti izvjesne promjene: u organizaciji škole, postaviti fleksibilnu strukturu sadržaja obrazovanja, razvoj kreativnosti i individualiteta, savladavanje novih tehnologija, uvažavanje kulturno-civilizacijskih različitosti te afirmacija permanentnog – celoživotnog obrazovanja. Tako društveno-političke, radno-tehnološke, informacijske i druge promene, promene u svetu rada i sve dinamičniji razvoj nauke, nameću školi zahtev za uspostavljanje nove kulture poučavanja i učenja koja će pridoneti razvoju aktivnih i odgovornih pojedinaca, otvorenih za promene, motivisanje i osposobljavanje za celoživotno učenje.

Škola je nosilac organizovanog učenja, ali i raznovrsnih društvenih, kulturnih događaja i to u zajedništvu s roditeljima, drugim institucijama i ostalim pojedincima. Svojim sadržajima, programima, organizacijom i brigom približava se učenicima i društvenoj zajednici te izlazi iz svoje zatvorenosti u stvarni život. Na taj način postaje centar informisanosti, učenja i ličnog razvoja učenika. Nova škola približava se stvarnom životu i potrebama mladih, nudi raznovrsne aktivnosti i obrazovne mogućnosti te podstiče istraživanje, omogućava istraživanje raznih strategija i metoda rada. Na taj način podstiče se misaoni proces, pronalaze nova značenja sadržaja i gradiva, razvija se originalnost, samostalno zaključivanje i uopštavanje. Kod učenika se podstiče sposobnost zapažanja i reagovanja, otkrivanje i konstrukcije, odnosno izvođenje i sužavanje spoznaja. Neophodno je učiti sadržaje koji su temelj za razvijanje intelektualnih, društvenih, estetskih stvaralačkih, moralnih, duhovnih, tjelesnih i drugih sposobnosti, praktičnih veština i odlika osobnosti. Svakom učeniku potrebno je omogućiti maksimalan razvoj njegovih sposobnosti te osigurati razvoj u skladu s njegovim sposobnostima. **Savremena škola** postaje prostor za stvarni život, mesto lične aktivnosti, mesto sazrevanja i suzbijanja dehumanizacije, mesto učenja odgovornosti i razvoja demokratizacije te kulturnog identiteta, u kojoj se podstiču i izgrađuju dječija prijateljstva, razvija socijalna kompetencija i komunikacija.

Kroz istraživanje školstva u Evropi mogu se uočiti određeni standardi:

1. rasterećenje učenika od suvišnih nastavnih i enciklopedijskih sadržaja,
2. savremen način poučavanja temeljen na istraživačkoj nastavi, usmjeren prema učeniku, samostalnom radu i uvažavajućim sposobnostima,
3. sticanje trajnih i upotrebljivih znanja i vještina,
4. sticanje i razvijanje sposobnosti za rešavanje problema i donošenje odluka,
5. osposobljavanje učenika za celoživotno učenje,
6. sticanje socijalnih i moralnih navika i sposobnosti i
7. jačanje vaspitne uloge škole i jače povezivanje saradnje škole i roditelja.

Savremeno društvo zahteva novu tipologiju znanja, veština, vrednosti i stavova, nove kompetencije pojedinaca. Otvorenost potrebama današnjice i susret s realnom životnom sredinom čini školu savremenijom. Savremena škola insistira na određivanju strukture

sadržaja obrazovanja, podsticanje individualnosti i kreativnosti, upoznavanje i ovladavanje novim tehnologijama te afirmaciju celoživotnog obrazovanja. Neophodno je učenicima pružiti mogućnost izbora sadržaja, metoda, oblika i uslova za ostvarivanje programskih ciljeva.

7. ZAKLJUČAK

Istraživanja koja je autor izvršio u toku 2008. godine pokazuju da veliki broj škola ne proučava i ne sagledava dublje svoju vaspitnu i obrazovnu stvarnost, niti primenu novih inovacijskih ostvarenja, pa se nameće potreba da naučno-istraživački rad treba da dobije značajnije mjesto u školi. Istraživanje je otežano i zbog nerazumevanja učesnika u vaspitno-obrazovnom procesu, preopterećenosti saradnika, te nedostatka literature i materijalno-tehničkih sredstava za rad i obradu istraživačkog materijala. To je i jedan od razloga zašto se nedovoljno primenjuju inovacije. Škola mora biti drugačija da bi celokupno njeno okruženje i učenici bili motivisani, tako da se javljaju nove mogućnosti učenja, pa i ponašanja. Zato razvijene zemlje uključuju u istraživanje najkvalitetniji kadar, elitne mlade ličnosti privržene učenju i stvaralaštvu. Razlozi za to su danas mnogo veći u odnosu na dosadašnje tradicionalno vaspitanje mladih.

8. LITERATURA

- [1] Delor, J. (1996): Obrazovanje skrivena riznica, Unesco, Izveštaj Međunarodne komisije o obrazovanju za 21. vijek, Ministarstvo prosvjete, Beograd.
- [2] Dmitrović, O. dr Petar (2004-1): Usavršavanje nastavnika, Knjiga prva, Pedagoški fakultet u Bijeljini.
- [3] Dmitrović, O. dr Petar (2004-2): Usavršavanje nastavnika, Knjiga druga, Pedagoški fakultet u Bijeljini.
- [4] Dmitrović, O. dr Petar (2005): Metodika inkluzivnog obrazovanja, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Saraljevo.
- [5] Dmitrović, O. dr Petar (2009): Destruktivno ponašanje mladih, Pedagoški fakultet u Bijeljini.
- [6] Ševkušić, S. (2003): Kreiranje uslova za kooperativno učenje, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd.
- [7] Pedagoška enciklopedija 2 (1989), Zavod za udžbenike Srbije, Beograd.
- [8] Potkonjak, akademik Nikola (2009): Zašto naučni skup o školi, objavljen u Zbornik radova sa naučnog skupa Buduća škola 1, Srpska akademija obrazovanja, Beograd.
- [9] Pravilnik o stručnom usavršavanju, ocjenjivanju i profesionalnom napredovanju nastavnika, stručnih saradnika i vaspitača ("Službeni glasnik Republike Srpske" br. 109/04 od 17. decembra 2004. godine).
- [10] Suzić, dr Nenad (1999): Interaktivno učenje, Filozofski fakultet Banja Luka.